

AHIR DAĞI

C6 Kahramanmaraş

37°39'K 37°07'D
CB 3469
32.675 ha

Bozulmuş meşe ormanı, dağ step meraları, mevsime bağlı göller
600-2339 m
Toplam endemik takson: 122
Tehlike altında bulunan takson: 38 (38 endemik)

KORUMA ALTINDA DEĞİL
Bitkisel Çeşitlilik Merkezi (SWA No. 12)

Alanın içerdığı ÖBA kriterleri:

- A1: 2 Küresel Ölçekte Tehlike Altındaki Tür
- A2: 36 Avrupa Ölçeğinde Tehlike Altındaki Tür

ÖZET

Ahır Dağı Önemli Bitki Alanı (ÖBA), Kahramanmaraş şehir merkezinin hemen kuzeybatısında 2339 m'ye kadar yükselir. İnsan müdahalesiyle oldukça değişmiş olan ÖBA bitki örtüsü, günümüzde çoğunlukla bozulmuş meşe, çeşitli dağ step mera ve parçalanmış dağınık taşlar üzerindeki bitki topluluklarından oluşur. Zengin bir flora içeren Ahır Dağı, Türkiye'nin doğusunda üzerinde en çok çalışılmış dağlardan birisidir. Florasında Türkiye'ye endemik 122 takson bulunur. Bunlardan beş tanesi birkaç istisna dışında yalnızca dağa özgüdür: *Ajuga relict*, *Ankyropetalum reuteri*, *Astragalus akmanii*, *Echinops vaginatus* ve *Polygonum ekimianum*.

ÖBA resmi olarak koruma altında değildir. Ahır Dağı'nı tehdit eden en önemli unsurlar arasında, yakacak için aşırı kesim ve otlatmanın yanı sıra; Kahramanmaraş şehir merkezinin yukarısında, dağın orta bölümlerine kadar, yamaçların meyve bahçelerine dönüştürülmesi ve yazlık ev yapımı sayılabilir.

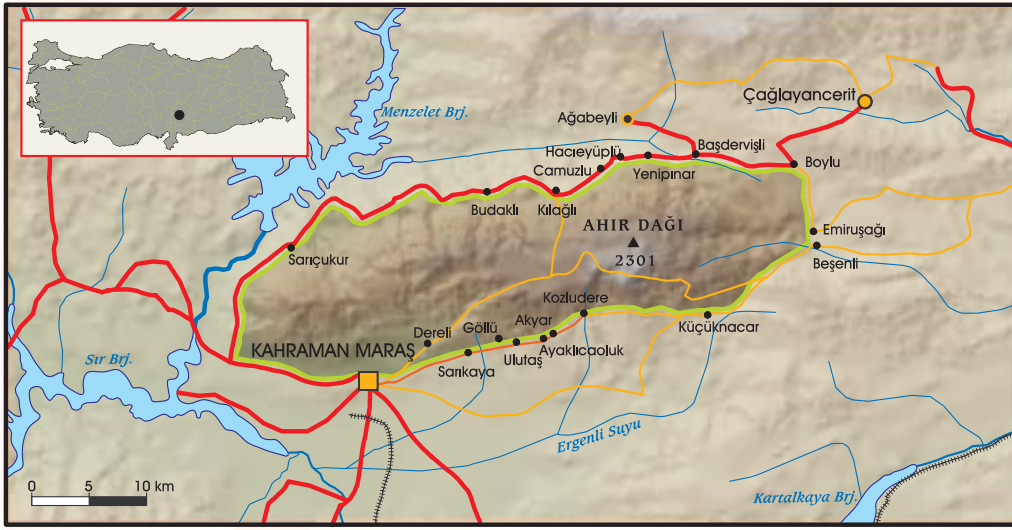
ALANIN TANITIMI

Ahır Dağı ÖBA'sı, Maraş Ovası'nın (600 m) yanından 2339 m'ye yükselir ve Kahramanmaraş şehrinin arkasında olağanüstü bir fon oluşturur. Doğu-batı yönünde yaklaşık 35 km uzanan dağ kütlesi, büyük ölçüde kireçtaşları ve alçak kesimlerde de lokal olarak, serpantin ve volkanik kayalardan oluşmuştur. Dağın zirve kesiminde, birkaç sarp kayalık bölümün de yer aldığı, geniş dalgalı bir plato uzanır. Alanda ayrıca yaklaşık 1550 m'de, bir dizi çöküntü arasındaki küçük ovalarda, su seviyeleri çok değişken sığ göller bulunur.

Dağda orman-meşe bitki örtüsü 700-1200 m arasında yer alır. Güneye bakan daha kurak yamaçlarda *Pistacia* ve *Styrax officinalis*, ağırlıklı genellikle çalı formunda bozulmuş meşe toplulukları görülür. Bu orman-mera topluluklarında otlatma baskısının daha az olduğu bölümlerde, otsu bitkiler bakımından zengin bir bitki örtüsü bulunur. Bu kuşağın Kahramanmaraş şehir merkezinin hemen üstündeki bölümleri günümüzde, bağlar ve meyve bahçeleri ya da yazlık evlerle dolmuştur. Daha uzak ve nemli olan kuzey yamaçlarda ise lokal *Styrax* çalı topluluklarıyla birlikte kızılçam (*Pinus brutia*) ormanı yer alır. Bu bölümlerde birkaç yerde, Orman Bakanlığı tarafından kızılçam ağaçlandırma sahası oluşturulmuştur. Orman bitki örtüsü, 1200 m'deki çok

Ahır Dağı

Echinops vaginatus

dik yamaçlarda sona erer. Bu yükseklikten sonra, orman bitki örtüsünün yerini gevşek kireçtaşı kayalarından oluşan yamaçlarda gelişmiş kısa boylu çalılar, çok yıllık ve tek yıllık otsu bitkilerin baskın olduğu kanşık bir bitki örtüsü alır. Bu bitki örtüsünde bulunan bitkiler arasında, *Aegilops* spp., *Jasminum fruticans*, *Quercus coccifera* ve *Rumex scutatus* sayılabilir.

Ahır Dağı sırtlarındaki (1500 m'nin üstleri) daha düz ve açık alanlarda yer alan bitki örtüsü, geniş *Astragalus-Bromus-Marrubium-Tanacetum* dağ step çok yıllık mera topluluklarıyla karakterize edilir. Bu topluluklarda özellikle derin topraklarda, *Acanthus syriacus*, *Eremostachys laciniata* ve *Helleborus vesicarius* gibi dikenli, yan çalı, aromatik ve/veya zehirli çok yıllık bitkiler baskındır. Bu mera toplulukları, daha sığ topraklarda yerini lokal olarak *Onosma mutabile* ve *O. rascheyanum* ağırlıklı taşlı dağ steplerine bırakır. Kireçtaşlarında oluşmuş daha derin çöküntüler ara-

Iris kirkwoodii

sındaki küçük ovalarda, küçük sığ göller bulunur. Sıcak yaz aylarında su seviyesi oldukça düşen bu küçük su kaynaklarının kenarlarına yerleşen göçerler, hayvanlarını bu kesimlerde otlatırlar. Göl kenarlarında 1996 yılında yapılan kısa bir araştırmada, çok yıllık *Eleocharis* ve çiçek açmayan bir *Elatine* türünün yer aldığı, seyrek bir su bitki örtüsüne rastlanmıştır. Türkiye'de oldukça az bulunan *Elatine* türleri ve özellikle oldukça nadir ve lokal bir tür olan *E. alsinastrum* popülasyonları üzerinde daha fazla araştırma yapılması önemlidir. Bu nedenle ÖBA içindeki göllerde, sudan yükselen bitki örtüsü ve çiçekli bitki örneklerinin incelenmesinde yarar vardır.

Oldukça bozulmuş olmakla birlikte, Ahır Dağı bitki örtüsü halen endemik ve/veya nadir türler açısından zengin bir flora içerir. Zengin ÖBA florası üzerinde çok eski tarihlerden beri (1860'lı yıllar) çalışmalar yürütülmektedir. Alanın florasının zenginliği bir ölçüde dağın bitki coğrafyası bakımından ben-

zersiz bir konumda bulunmasından kaynaklanır. Ahır Dağı, Akdeniz ve İran-Turan floristik bölgeleri arasındaki sınırdır, Toros Dağları'nın doğu ucu ile Amanos Dağları'nın kuzey bölümünün buluşma noktasında yer alır. Dağ, aynı zamanda Anadolu Diagonal'i'nin iki güney kola ayrıldığı yerde bulunur. Florasında kayıtlı Türkiye'ye endemik 122 taksondan beşi birkaç istisna dışında, yalnızca dağa özgüdür: *Ajuga relicta* (son zamanlarda komşu Çimen Dağı'nda da olduğu saptanmıştır), *Ankyropetalum reuteri*, *Astragalus akmanii*, *Echinops vaginatus* (Besni'de de bulunur) ve *Polygonum ekimianum*. Alanda toplam 38, ülke çapında nadir taksonun bulunduğu bilinmektedir.

■ NADİR TÜRLER

KÜRESEL ÖLÇEKTE TEHLİKE ALTINDAKİ TÜRLER
[2 TAKSON]

Ferulago blancheana [END, E], *Hyacinthus orientalis* ssp. *chionophilus* [END, V]

AVRUPA ÖLÇEĞİNDE TEHLİKE ALTINDAKİ TÜRLER
[36 TAKSON]

Ajuga chamaepitys ssp. *euphratica* [END, R], *A. relicta* [END, K], *Alopecurus utriculatus* ssp. *gaziantepticus* [END, n/L], *Ankyropetalum reuteri* [END, K], *Arum dioscoridis* var. *luschanii* [END, R], *Astragalus akmanii* [END, n/L], *A. barbeyanus* [END, R], *A. cymbostegius* [END, R], *A. ovinus* [END, R], *A. sparsipilis* [END, R], *Campanula telephioides* [END, R], *Cerastium saccardoanum* [END, R], *Delphinium cilicicum* [END, R], *Doronicum haussknechtii* [END, R], *Echinops vaginatus* [END, R], *Erodium micropetalum* [END, R], *Heliotropium haussknechtii* [END, R], *Helleborus vesicarius* [END, R], *Hesperis matronalis* ssp. *cilicica* [END, R], *Hypericum kotschyianum* [END, R], *Nepeta sorgerae* [END, R], *Onobrychis marashensis* var. *alpina* [END, n/L], *O. marashensis* var. *marashensis* [END, n/L], *O. pisidica* [END, R], *O. sulphurea* var. *pallida* [END, R], *Paracaryum polycarpum* [END, R], *Paronychia cataonica* [END, R], *P. condensata* [END, R], *P. dudleyi* [END, R], *Phryna ortegoioides* [END, R], *Polygonum ekimianum* [END, n/L], *Ranunculus unguis-cati* [END, R], *Silene caramanica* [END, R], *Thlaspi cataonicum* [END, R], *T. densiflorum* [END, R], *Verbascum ballsianum* [END, R]

ULUSAL ÖLÇEKTE NADİR DİĞER TÜRLER [0 TAKSON]

■ DOĞA KORUMA

• ÖBA resmi olarak koruma altında değildir.

• ÖBA, Antitöroslar ve Fırat Nehri'nin Yukarı Havzası Bitkisel Çeşitlilik Merkezi (SWA No. 12) olarak tanımlanan bölgede yer alır.

■ TEHDİTLER VE DİĞER KORUMA KONULARI

• Alanın doğal bitki örtüsü insan etkinlikleri nedeniyle büyük ölçüde değişmiştir. Öncelikle Kahramanmaraş şehrine olan yakınlığı nedeniyle dağın yamaçları, yazlık ev inşaatlarının ve çok yoğun günlük rek-

Astragalus akmanii

reasyonel etkinliklerin baskısı altındadır. Yüksek kesimlerdeki mera habitatları ise her yıl Mayıs-Ekim ayları arasında, hayvanlarıyla birlikte kalabalık bir göçer topluluğuna ev sahipliği yapmaktadır. Buna bağlı olarak, doğal ormanlık alanlar bozularak azalmakta ve aynı oranda da dağ step meraları artmaktadır.

- Ahır Dağı'nın güney yamaçları (özellikle 600-1200 m) yazlık konut yapımı ve yamaçlardaki meraların bağ/bahçeye dönüştürülmesi nedeniyle büyük bir tehdit altındadır. Bazı yamaçlarda doğal habitatlar, yalnızca tarım alanları arasında dar bir şerit halinde kalmıştır. Eski kayıtlara göre bu yüksekliklerde bulunması gereken bazı bitkiler, artık görülmemektedir: Örneğin endemik *Echinops vaginatus* (Türkiye'de yalnızca iki yerde kayıtlı) yalnızca tarlalar arasında sıkışmış kalmışken; bir başka dar yayılışlı endemik tür *Iris kirkwoodii*'nin doğal yaşam alanları büyük bir ölçüde zarar görmüştür.

- ÖBA bitki örtüsü, özellikle 1300 m'nin üstleri, Mayıs-Ekim ayları arasında dağa yerleşen göçerlerin hayvanları tarafından sürekli bir otlatma baskısı altındadır. Bu nedenle dağda göçerler gelmeden önce, bahar aylarında çiçek açan ve tohum veren tek yıllık bitkilerin yanı sıra; dikenli (örneğin *Gundelia tournefortii*) ve zehirli (örneğin *Helleborus vesicarius*) oldukları için hayvanlar tarafından tercih edilmeyen bitkiler de yaygın olarak bulunur. Buna karşılık hayvanların otlatdığı bitkiler giderek azalmakta olup yalnızca sarp kayalıklar üzerinde kalmıştır. Endemik *Ankyropetalum reuteri* yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır ve günümüzde yalnızca otlatma yapılmayan Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi kampüsünde bulunur. *Ajuga relict*a ise, dağda ilk kez toplandığı 1907 yılından beri yeniden görülmemiştir. *A.relict*a'nın, toplandığı kayıtlı olan 1830 m dolaylarındaki nemli habitatların artık kalmaması ve ağır otlatma sonucu yok olduğu tahmin edilmektedir. Buna ek olarak, bilim dünyası için yeni birer tür olarak isimlendirilen *Astragalus akmanii* ve *Poly-*

gonum ekimianum popülasyonları da dağdaki yoğun otlatma baskısı nedeniyle büyük bir tehdit altındadır.

- Dağda, küçük çapta ağaçlandırma çalışmaları sürmektedir. Çitlerle çevrelediği için otlatma baskısı altında bulunmayan ağaçlandırma sahaları, kısa dönemde bitki örtüsünün daha iyi gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu sayede, ülke çapında nadir *Iris kirkwoodii* popülasyonları da özellikle 1500 m yakınlarındaki yamaçlarda kendini toparlama olanağı bulmuştur. Buna karşın, uzun dönemde ÖBA'daki ağaçlandırma çalışmaları, dikilen ağaçların büyüyecek alt floranı gölgelendirmesi sonucu, çeşitliliğin azalması ve mera bitki örtüsü tiplerinin tahrip olmasına neden olabilir.

■ KAYNAKLAR

- Akman ve Daget (1971); Aytaç ve Duman (1995); Duman ve Aytaç (1994); Duman, Aytaç ve Vural (1995a); Leblebici, Duman ve Aytaç (1993); Gemici (1994); Yıldız (1982).

Zeki Aytaç